

DESPRE DOUĂ RECENTE TENTATIVE DE LOCALIZARE A VICINEI

Alexandru MADGEARU*

Cuvinte cheie: Brăila, Cernavoda, comerț, Dunăre, geografie istorică, Isaccea, Măcin, porturi, Păcuiul lui Soare, Vicina.

Keywords: Brăila, Cernavoda, trade, Danube, historical geography, Isaccea, Măcin, harbors, Păcuiul lui Soare, Vicina.

Rezumat: Articolul comentează opiniiile recente exprimate de Virgil Ciocîltan și Denis Căprăroiu asupra localizării orașului Vicina, primul la Măcin, iar al doilea la Axiopolis. Pentru Măcin ar pleda interpretarea surselor cartografice și etimologia numelui, iar propunerea de amplasare la Axiopolis se bazează pe distanța menționată în portulanul II compasso da navigare.

Consider că orice tentativă de localizare a Vicinei trebuie să concorde cu ceea ce rezultă din sursele genoveze: ampolarea schimburilor comerciale desfășurate acolo, care presupun legături terestre cu piețe de desfacere și cu regiuni de aprovizionare cu mărfuri exportate prin Vicina spre Ungaria și Hoarda de Aur.

Înțînd seama de condiția necesară a conexiunii terestre, localizarea la Axiopolis este exclusă, deoarece nu este de conceput existența unui drum comercial prin Bărăgan care să fi ajuns la Cernavodă. Perechea de porturi Măcin-Brăila este în principiu corespunzătoare acestei condiții, deoarece după dispariția Vicinei, Brăila a preluat cu totul funcția acesteia. Totuși, este imposibil ca după distrugerea edificiilor de la Măcin să nu fi rămas pe teren un număr oarecare de monede dateate în secolele XIII-XIV, care să fie recuperate atât prin cercetări arheologice, cât și întâmplător. Ele ar fi trebuit să existe într-un asemenea centru comercial. A doua obiecție care exclude Măcinul este poziția Vicinei pe frontieră dintre formațiunea statală bizantino-genoveză și Hoarda de Aur.

Prin urmare, consider că Vicina a fost ori o localitate dezvoltată lângă Isaccea, ori chiar Isaccea. Acolo există o mare concentrare de monede din perioada în care a înflorit Vicina. Altă propunere de luat în considerare, după Marcu Botzan, este o insulă din zona cotului Dunării, care a fost înghițită de ape.

Abstract: The paper comments the recent opinions expressed by Virgil Ciocîltan

* Alexandru MADGEARU: Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară, București; e-mail: amadgearu@yahoo.com.

and Denis Căprăroiu about the location of Vicina, the first one at Măcin, and the second one at Axiopolis. The etymology and interpretation of the cartographic sources would plead for Măcin, while the proposed location at Axiopolis is based on the distance mentioned in the portolan Il compasso da navigare.

I consider that any attempt to locate Vicina must be in agreement with the results of the Genoese sources: the amplitude of the trade fulfilled there, which indicates terrestrial relations with markets and supply places for goods exported by Vicina to Hungary and to the Golden Horde.

Taking into account the necessary condition of terrestrial connection, Axiopolis is excluded, because a road through Bărăgan to Cernavodă is not conceivable. The pair of harbors Măcin-Brăila could match this condition because Brăila took over Vicina's function after its disappearance. No coins dated between the 13th-14th centuries were recovered by archaeological researches or by stray finds after the destruction of the buildings in Măcin. Such coins should have to exist in such a commercial center. The second objection excluding Măcin is the position of Vicina on the frontier between the Byzantine-Genoese state formation and the Golden Horde.

Therefore, I consider that Vicina was either a place developed near Isaccea, or even Isaccea. There is a large concentration of coins dated to the period when Vicina flourished. Another worthy proposal, according to Marcu Botzan, is an island near the Danube bend, which was later destroyed by the water.

La lunga dezbatere asupra amplasării acestui centru comercial care a înflorit în secolele XIII-XIV s-au adăugat în ultimii ani două noi contribuții. Prima îi aparține domnului Virgil Ciocîltan, iar cea de-a doua, domnului Denis Căprăroiu.

Într-o comunicare prezentată la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”, publicată apoi în „Revista istorică”¹, domnul Ciocîltan a readus în discuție o veche propunere de amplasare a Vicinei, la Măcin, care a fost făcută pe baza unei vagi asemănări de nume, mai întâi de către Wilhelm Tomaschek și apoi de către Al. T. Dumitrescu, Nicolae Dobrescu, Vasili Zlatarski, Jacob Bromberg, Mathias Gyóni, Boris Nedkov, Constantin Rezachevici². Ipoteza Măcin, respinsă de Gheorghe Brătianu (care opta pentru Mahmudia)³, a trecut în uitare după ce Petre Diaconu a susținut cu tărie amplasarea Vicinei la Păcuiul lui Soare⁴, și după ce alți cercetători au optat, cu argumente diferite, pentru Isaccea,⁵ ori pentru Hârșova⁶, Nufărul⁷,

¹ CIOCÎLTAN 2011, p. 411-430.

² TOMASCHEK 1886, p. 302-303; DUMITRESCU 1904, p. 15-33; DOBRESCU 1906, p. 45-46; ZLATARSKI 1934, p. 183; BROMBERG 1938, p. 20-29; GYÓNI 1943-1944, p. 20, 36; NEDKOV 1960, p. 135; REZACHEVICI 1999, p. 63-72.

³ BRĂTIANU 1935, p. 90-91; BRĂTIANU 1942, p. 133-175.

⁴ DIACONU 1970, p. 275-295; DIACONU 1980, p. 353-361; DIACONU 1981, p. 2311-2316.

⁵ IORGA 1900, p. 47-48; GRĂMADĂ 1924, p. 437-459; NĂSTUREL 1957, p. 300; BARNEA 1987, p. 117; BOLŞACOV-GHIMPU 1967, p. 547; GIURESCU 1977, p. 143-152; BALARD 1981, p. 36; CIHODARU 1978-1979, p. 294-295; VERGATTI 2003, p. 90.

⁶ TODOROVA 1978, p. 124-138.

⁷ ATANASOV 1994, p. 109-128 (ar corespunde cu datele din portulane și din geografia lui al-Idrisi).

Somova⁸ sau Ismail⁹.

Discuțiile asupra istoriei Vicinei comportă multe aspecte care nu pot fi atinse într-o scurtă comunicare (de exemplu, dacă a fost sau nu menționată de Ana Comnena, sau în geografia lui al-Idrisi, împreună cu alte localități din Dobrogea). Mă voi limita la unele chestiuni legate strict de cele două recente propunerii de localizare.

Numele *Vicina* sau *Vecina* derivă din cuvântul românesc sau italian *vecin* / *vicino* (în orice caz, romanic), ceea ce sugerează că orașul s-a dezvoltat în apropierea altuia mai vechi. Acesta este un prim indiciu de care trebuie să se țină seama în orice tentativă de localizare: preexistența în apropiere a unei cetăți mai vechi.

Deși atât de convingătoare în aparență, amplasarea la Păcuiul lui Soare nu concordă cu prosperitatea pe care ar fi trebuit să o aibă această așezare în secolul al XIV-lea, dacă acolo s-ar fi aflat Vicina. Mai ales prezența unei mitropolii la o distanță atât de mică de cealaltă, de la Dristra, este alt argument serios contra acestei teorii¹⁰. S-a crezut că distanța de 200 mile genoveze (346 km) din portulanul *Il compasso da navigare*, dintre Vicina și brațul Aspera, ar favoriza amplasarea la Păcuiul lui Soare¹¹. Acest portulan datat în 1296, dar care reproduce un original redactat între 1250 și 1265, este folosit și de D. Căprăroiu în argumentația sa, pentru că distanța ar corespunde întrucâtva cu Axiopolis¹². Discuția asupra distanțelor din portulanul din 1296 a fost continuată de Octavian Iliescu, care, după ce inițial a luat în calcul milele genoveze de 1734 m (rezultând 346 km), a acceptat varianta milelor venețiene de 1400 m, deoarece alte distanțe din portulan sunt corecte dacă se folosesc această unitate de măsură. Pe această bază, a amplasat Vicina între Hârșova și Topalu¹³. Totuși, s-a arătat cât de incerte sunt alte distanțe consemnate în acest portulan. Cele mai multe dintre distanțe sunt cifre rotunde, și există diferențe mari față de realitate¹⁴. Pe de altă parte, nu se știe exact ce era Aspera, un braț sau un loc, și unde anume ar putea fi plasat în Delta actuală. Astfel, portulanul din 1296 nu oferă câtuși de puțin un indiciu imbatabil.

Există înschimb altă informație care poate conduce la clarificarea problemei. S-a trecut adesea cu vederea ceea ce semnalase Michel Balard în 1979, reluat de Petre Năsturel în 1987: un act notarial emis la Chilia la 18 octombrie 1360 menționează un vas care urma să plece după câteva zile de la Chilia la Vicina, să încarce grâu, și să se întoarcă înapoi în Marea Neagră pentru a naviga spre Pera. Aceasta înseamnă că Vicina se afla aproape de Chilia, pe segmentul Dunării maritime. Documentul respectiv din arhivele genoveze a fost descoperit de

⁸ LERIAN 1973, p. 472-473.

⁹ KUZEV 1977, p. 117.

¹⁰ CIHODARU 1978-1979, p. 292.

¹¹ DIACONU 1981, p. 2316. Interpretarea a fost acceptată și de IOSIPESCU 2008, p. 705.

¹² CĂPRĂROIU 2014, p. 115-125.

¹³ ILIESCU 1994, p. 232-236.

¹⁴ TODOROVA 1978, p. 132-137; NĂSTUREL 1987, p. 155-156; CIOCÎLTAN 2011, p. 412-413.

Michel Balard în 1975, într-o serie până atunci necunoscută de acte de la Chilia¹⁵. Citând studiul lui Valeriu Bulgariu¹⁶, P. Ș. Năsturel arăta că o navă cu vele avea nevoie de şase săptămâni pentru a parurge Dunărea până la Galați. Dacă Vicina s-ar fi aflat mai departe de cotelul Dunării, nava ar fi prins iarna pe Dunăre. Valoarea acestui argument climatic a fost evidențiată și de Ștefan Andreescu în nota asupra articolului lui P. Ș. Năsturel¹⁷. De fapt, Statutele genoveze interziceau navigația în perioada 1 decembrie-15 martie¹⁸. Din aceeași culegere de documente aflăm că Vicina era și numele unui canal din Delta: într-un act din 13 august 1360 se preciza că un vas (*lignum*) staționa în *sumaria Vicine* (tot *sumaria* era denumit brațul *Chili* sau *Licostomo*)¹⁹. Aceasta înseamnă că unul dintre canale, adică acela denumit azi Sfântu Gheorghe, era preferat pentru navigația spre Vicina. Era calea de întoarcere pentru vasul menționat în documentul din 18 octombrie 1360. Astfel, Păcuiul lui Soare și Hârșova se exclud, iar Măcinul ar putea fi admis doar la limită pentru destinația navei plecate de la Chilia.

În legătură cu argumentele oferite de V. Ciocîltan, nu mă pot pronunța asupra celor de natură lingvistică (derivarea numelui Măcin sau Mecin, în forma sa mai veche, din Vecina sau Vicina). În schimb, consider că orice tentativă de localizare a Vicinei trebuie să concorde cu ceea ce rezultă din sursele genoveze: amploarea schimburilor comerciale desfășurate acolo, care presupun legături terestre cu piețe de desfacere și cu regiuni de aprovisionare cu mărfuri exportate prin Vicina. Informațiile despre aceste mărfuri tranzitate prin Vicina, culese din arhivele genoveze de Gheorghe I. Brătianu și apoi de către Michel Balard, arată pe de o parte valoarea foarte mare a tranzacțiilor și, pe de altă parte, ceea ce se exportă și ceea ce se importă. Exporturile constau în principal în produse textile de lux, adică mătase și stofe italiene. În privința importurilor, pe lângă ceară de albine, cea mai importantă marfă era grâu. Există un document care consemna calitatea superioară a grâului de *Vezina* în comparație cu cel importat prin porturile din Bulgaria Varna și Sozopolis.²⁰ Chiar V. Ciocîltan subliniază „condiția ieșită din comun a orașului ca centru economic, dar și spiritual” relevată de modul în care a fost notat el în portulane, iar Michel Balard vorbea de un „comerț cerealier de mare amploare” efectuat cu ambarcațiuni de capacitate medie²¹.

Pentru a transporta către și dinspre Vicina aceste mărfuri trebuiau să existe drumuri care să conecteze acest port atât cu acele teritorii unde se puteau vinde produse de lux, cât și cu acele teritorii de unde se putea achiziționa grâu în cantitate mare. Genova exporta produse de lux în Ungaria și în Hoarda de Aur (Ungaria era în relații ostile cu Veneția și aliată cu Genova). Cu doi ani înainte de acel document pe care îl consider revelator pentru amplasarea Vicinei, regele Ungariei Ludovic de Anjou emitea cunoscutul privilegiu pentru negustorii

¹⁵ BALARD 1980, p. 158-159 (nr. 97); NĂSTUREL 1987, p. 159-167; BOTZAN 1992, p. 65.

¹⁶ BULGARU 1977, p. 97.

¹⁷ ANDREESCU 1988, p. 586-587.

¹⁸ ATANASIU 2008, p. 206-207.

¹⁹ BALARD 1980, p. 53.

²⁰ BRĂTIANU 1923, p. 147-149; BRĂTIANU 1935, p. 49.

²¹ BALARD 1983, p. 42.

brașoveni. Acest document din 28 iunie 1358 preciza că ei au dreptul de a circula liberi de la vărsarea Ialomiței (*Iloncha*) la vărsarea Siretului (*Zereth*)²². Așadar, legătura dintre centrele comerciale de la Dunăre și Transilvania se făcea pe văile celor două râuri Ialomița și Siret, dar și pe valea intermediară a Buzăului. Dacă luăm în considerare Ialomița, conexiunea se făcea cu cetatea de la Hărșova, dar Vicina nu putea fi acolo pentru că acea fortificație nu poate fi considerată un mare centru comercial, din ceea ce s-a putut cerceta până acum; ea a avut o funcție strict militară. Dacă luăm în considerare văile Buzăului și Siretului, atunci conexiunea se făcea cu cetățile dintre Dinogetia și Măcin. În privința grâului, acesta putea fi procurat din Moldova, Muntenia și Transilvania.

Înțînd seama de condiția necesară a conexiunii terestre, ipoteza domnului Căprăroiu²³ poate fi eliminată în mod categoric, deoarece nu este de conceput existența unui drum comercial prin pustietatea Bărăganului și apoi prin Balta Borcea, care să fi ajuns la Cernavoda (acest argument este valabil și pentru Păcuiul lui Soare). De asemenea, în cazul ipotezei Cernavoda intervine problema mitropoliei de Vicina. Cernavoda este destul de aproape de Dristra, la fel ca și Păcuiul lui Soare, astfel că este greu de admis că acolo ar fi existat concomitent altă mitropolie.

În schimb, propunerea domnului Ciocîltan – perechea de porturi Măcin-Brăila – este în principiu corespunzătoare, deoarece după declinul și apoi dispariția Vicinei, Brăila a preluat cu totul funcția acesteia, rămânând până în secolul XX cel mai important centru de tranzit pentru cereale. Poziția este suficient de apropiată de gura Siretului menționată în documentul din 1368.

În acest caz însă, se ridică o obiecție pe care am indicat-o și la prezentarea comunicării domniei-sale: este imposibil ca după distrugerea edificiilor și chiar a întregii cetăți să nu fi rămas pe teren un număr oarecare de monede datează în secolele XIII-XIV, care să fie recuperate atât prin cercetări arheologice, cât și întâmplător. La Măcin nu există aşa ceva. Acolo, locuirea bizantină este atestată prin puțină ceramică specifică secolelor X-XI, precum și prin 25 de monede de bronz eșalonate între epoca lui Vasile II și 1081. A mai fost descoperită și o monedă de argint (*stamenon*) emisă de Alexios I Comnenul în intervalul 1092-1118²⁴. În schimb, cantitatea de monede din secolele XIII-XIV de la Isaccea este impresionantă (ca să nu mai amintim și restul materialelor), și tocmai de aceea unul dintre cei mai buni cunoșători ai sitului, Gheorghe Mănuțu-Adameșteanu, se exprimă în mod categoric pentru amplasarea Vicinei acolo²⁵.

A doua obiecție care exclude Măcinul (și cu atât mai mult Cernavoda) și favorizează Isaccea este poziția Vicinei ca punct de contact între Imperiul Bizantin sau Bulgaria și Hoarda de Aur, mai precis ca loc pe unde se trecea de pe un mal pe altul al Dunării. Se cunoaște că în anul 1302 un număr de 16.000 de alani (dintre care jumătate erau luptători) au cerut să fie primiți în Imperiul Bizantin, după moartea emirului Nogai. Ei l-au rugat pe mitropolitul Luca de Vicina să

²² DRH D I, p. 72 (doc. 39).

²³ CĂPRĂROIU 2014, p. 124-125.

²⁴ MĂNUȚU-ADAMEȘTEANU 2010, p. 237-250.

²⁵ MĂNUȚU-ADAMEȘTEANU 2009, p. 621-651; MĂNUȚU-ADAMEȘTEANU 2012, p. 640-642; MĂNUȚU-ADAMEȘTEANU 2013, p. 515-516.

intervină în acest scop pe lângă împăratul Andronic II. Din textul lui Georgios Pachymeres reiese că alanii au trecut Dunărea pe la Vicina.²⁶ Regulamentele vămii din Pera din 1333 și 1343 menționează *flumen Vicine* ca hotar al Hoardei de Aur în timpul hanului Özbek (1313-1341), iar harta lui Angelino Dulcert din 1339 marchează Vicina cu o tamga, ca simbol al puterii mongole care se instaurase din 1337.²⁷ Și mai clar, în mapamondul fraților venețieni Domenico și Francesco Pizzigano din 1367 se consemna: *Item in ista provincia manet imperator Usbeck, scilicet in civitate de Seray. Imperium suum est valde magnum et incipit in provincia de Burgaria sed in civitate de Vecina et finit in civitate de Cerchangi versus levante.*²⁸ N. Grămadă a citit greșit *et in civitate* în loc de *sed in civitate*, eroare care s-a perpetuat și în lucrări ulterioare ale altor istorici²⁹. O informație aproape identică a fost transmisă de manuscrisul mai târziu genovez *Itinerarium Antonii Ususmaris* (1455), care a preluat date probabil din acea hartă: *In ista provincia manet imperator Usbeck, scilicet in civitate Serai. Imperium suum incipit in provincia de Burgaria scilicet in civitate de Vecina et finit in civitate de Cerchangi versus levantem.*³⁰ Această *provincia Burgaria*, parte componentă a Hoardei de Aur, este Bugeacul, pe care Özbek l-a luat de la țarul bulgar Theodor Svetoslav (1300-1322), care îl deținuse până în 1332 (inclusiv Cetatea Albă)³¹. Există și opinia că Burgaria este statul bulgar propriu-zis, și că „limita pontică occidental-meridională a imperiului mongol se află la Varna, în provincia Burgaria, și la cetatea Vecinei, pe Dunăre”³². Totuși, harta descrie strict teritoriul Hoardei de Aur, iar Varna se afla în țaratul bulgar. Michel Balard a observat că genovezii și-au restabilit comptoarul la Vicina doar după ofensiva contra tătarilor din 1345 a voievodului Transilvaniei Andrei Lackfi, ceea ce înseamnă iarăși că Vicina se aflase între 1322 și 1345 între hotarele Hoardei de Aur. În 1349 Ludovic de Anjou a acordat un privilegiu comercial Genovei, care a putut avea un impact și asupra comerțului cu Vicina³³. Mai există un indiciu care conduce la amplasarea Vicinei în sectorul maritim al Dunării. În 1318, mitropolitul de Vicina a primit din partea patriarhului de la Constantinopol misiunea ca, împreună cu omologii săi din Zichia, Alania și Matracha, să aplaneze un conflict intervenit între doi ierarhi din Crimeea, aceasta pentru că toți acești patru mitropoliți se aflau cel mai aproape de locul cu pricina.³⁴

Tinând seama de aceste fapte, amplasarea la Isaccea pare foarte probabilă. Vadul de acolo a fost unul dintre cele mai folosite de-a lungul istoriei, iar abundența descoperirilor monetare din secolele XIII-XIV este un argument solid. Fotografiile aeriene studiate de Mihai Rada în 1988 au pus în evidență la Isaccea un sit cu caracter urban (este vizibilă și rețeaua stradală) la circa 1 km sud de

²⁶ Georgios Pachymeres, *Historiae*, X. 16 (FHDR III, p. 450/451); BRĂTIANU 1923, p. 141; BRĂTIANU 1935, p. 38; NĂSTUREL 1971, p. 35-36.

²⁷ BELGRANO 1877, p. 304, 696; BRĂTIANU 1935, p. 61, 63, 66, 73.

²⁸ FISCHER 1886, p. 217; BRĂTIANU 1923, p. 157; BRĂTIANU 1935, p. 64-65; KUZEV 1977, p. 114. Harta este reproducă la http://commons.wikimedia.org/wiki/File%3APizigani_1367_Chart_10MB.jpg.

²⁹ GRĂMADĂ 1924, p. 447.

³⁰ BRĂTIANU 1923, p. 157; BRĂTIANU 1935, p. 65; CIOCÎLTAN 2012, p. 265.

³¹ CIOCÎLTAN 2012, p. 265.

³² IOSIPESCU 2013, p. 112.

³³ BALARD 1978, p. 144.

³⁴ BRĂTIANU 1923, p. 155-156; BRĂTIANU 1935, p. 57; RĂMUREANU 1979, p. 157.

anticul Noviodunum. A fost propusă identificarea cu Vicina³⁵. În acest caz, numele s-ar explica foarte bine, vecinătatea fiind în raport cu orașul mai vechi, fostul Noviodunum, devenit Isaccea. Nu poate fi însă exclusă nici identificarea cu însăși Isaccea, care putea purta două nume concomitent, după cum observa C. C. Giurescu (ulterior s-a adăugat al treilea nume, slav, Oblucița, care derivă din *oblutak*, „stâncă rotundă”)³⁶. Coexistența numelor Isaccea și Vicina în sursele din secolul al XIV-lea a fost considerată un impediment major pentru această localizare³⁷. Numele Isaccea nu are legătură cu șeful Satza menționat de Ana Comnena. El derivă din denumirea tătară *Sakdji*, menționată în *Istoria* lui Baybars al-Mansuri (*Zubdat al-fikra*) și în *Geografia* lui Abulfida din 1325³⁸. Forma actuală *Isaccea* s-a dezvoltat prin confuzia cu numele *Isac*.

Există însă și altă propunere de localizare care corespunde condițiilor prezentate mai sus, adică accesul la drumuri și loc de contact cu Hoarda de Aur: cea a hidrologului Marcu Botzan, care a relevat existența unei insule scufundate aproape de gura Prutului, în zona Cotul Pisiciei.³⁹

Unele surse amplasează Vicina lângă o insulă: o hartă din 1318, o hartă din secolul al XIII-lea copiată în secolul următor, alta din secolul XIV din Biblioteca Marciana, precum și mai multe hărți târzii din secolul al XV-lea. *Libro del Conoscimento*, opera unui franciscan spaniol de pe la 1350, a preluat conținutul mai multor hărți care nu mai există. Despre Dunăre se afirmă că se varsă în mare la orașul Vecina, unde se află o mare insulă. Textul este plin de confuzii (autorul crede că la Vecina se varsă nu doar Dunărea, ci încă opt râuri, între care și unele aflate de fapt în Ungaria). Pe această lucrare nu se poate pune însă niciun temei. N. Grămadă consideră că insula menționată în hărți este cea care există în dreptul orașului Isaccea⁴⁰. Dacă ținem seama de ipoteza lui Marcu Botzan, atunci ar trebui să amplasăm Vicina chiar într-o insulă. Prin urmare, consider că Vicina a fost ori o localitate dezvoltată lângă Isaccea, ori o insulă din zona cotului Dunării de la Galați-Garvăni, care a fost colmatată și în final înghițită de ape. Nicolae Iorga a intuit posibilitatea acestei localizări a Vicinei „la unghiul de îndoire a Dunării către răsărit”⁴¹.

Închei cu cuvintele lui Petre Ș. Năsturel: „De aceea acest punct strategic – întrețierea Dunării, a Dobrogei și a Bugeacului, în legătură și cu Marea Neagră – credem că era locul cel mai nimerit pentru bogata Vicina, care putea astfel îndeplini în chipul cel mai lesnios menirea sa de mijlocitoare nemiloasă și lacomă de câștig a schimburilor de mărfuri între lumea apuseană și aceea asiatică”⁴². Deși el avea în vedere Isaccea, aceleași observații pot fi considerate valabile și pentru insula dispărută de la cotul Dunării.

³⁵ RADA, COCHINĂ, CORCODEL & IUGA 1988, p. 203-204.

³⁶ GIURESCU 1977, p. 152.

³⁷ ATANASOV 1994, p. 110.

³⁸ BRĂTIANU 1935, p. 39, 45, 70; BARASCHI 1981, p. 336.

³⁹ BOTZAN 1992, p. 68-73.

⁴⁰ MARINESCU 1926, p. 1-8; GRĂMADĂ 1924, p. 441, 452-453, 458; BRĂTIANU 1935, p. 62-68; ESKENASY 1983, p. 420.

⁴¹ IORGA 1929, p. 29.

⁴² NĂSTUREL 1957, p. 298-299.

BIBLIOGRAFIE

- ANDREESCU 1988 - Ştefan Andreescu, recenzie la P. ř. Năsturel, *Mais où donc localiser Vicina?*, AIAIaş 25 (1988), 1, p. 586-587.
- ATANASIU 2008 - Andreea Atanasiu, *Veneția și Genova în Marea Neagră. Nave și navegație (1204-1453)*, Brăila, 2008.
- ATANASOV 1994 - Georgi Atanasov, *La Vicina médiévale et la forteresse de Nufără*, ÉB 30 (1994), 1, p. 109-128.
- BALARD 1978 – Michel Ballard, *La Romanie gênoise (XIIe-début du XVe siècle)*, I, Genova, 1978.
- BALARD 1980 – Michel Ballard, *Gênes et l'Outre Mer, II, Actes de Kilia du notaire Antonio di Ponzo, 1360*, Paris, 1980.
- BALARD 1981 – Michel Ballard, *L'activité économique des ports du Bas-Danube au XIVe siècle*, Travaux et Mémoires, Centre de Recherche d'Histoire et Civilisation Byzantines 8 (1981), Paris, p. 35-43.
- BALARD 1983 – Michel Ballard, *Gênes et la mer Noire (XIIIe-XIVe siècles)*, Revue Historique 270 (1983), 1, p. 31-54.
- BARASCHI 1981 - Silvia Baraschi, *Izvoare scrise privind aşezările dobrogene de pe malul Dunării în secolele XI-XIV*, RdI 34 (1981), 2, p. 311-345.
- BARNEA 1987 - Ion Barnea, *Monumente creștine și viața bisericescă în secolele VII-XIV, în: Monumente istorice și izvoare creștine. Mărturii de străveche existență și de continuitate a românilor pe teritoriul Dunării de Jos și al Dobrogei*, Galați, 1987, p. 81-124.
- BELGRANO 1877 - Luigi Belgrano, *Prima serie di documenti i riguardanti la colonia di Pera*, Atti della Società ligura di Storia Patria, Genova 13 (1877), 2, p. 97-336, 696.
- BOLŞACOV-GHIMPU 1967 - Alexandru Bolşacov-Ghimpu, *La localisation de la cité byzantine de Demnitzikos*, RÉSEE 5 (1967), 3-4, p. 543-549.
- BOTZAN 1992 - Marcu Botzan, *Pour localiser Vicina: histoire et milieu géographique*, RÉSEE 30 (1992), 1-2, p. 61-73.
- BRĂTIANU 1923 - Gheorghe I. Brătianu, *Vicina I. Contributions à l'histoire de la domination byzantine et du commerce gênois au Dobrogea*, Bulletin de la Section Historique de l'Académie Roumaine 10 (1923), p. 113-189.
- BRĂTIANU 1935 - Gheorghe I. Brătianu, *Recherches sur Vicina et Cetatea Albă. Contributions à l'histoire de la domination byzantine et tatare et du commerce gênois sur le littoral roumain de la mer Noire*, Bucarest, 1935.
- BRĂTIANU 1942 - Gheorghe I. Brătianu, *Vicina II. Nouvelles recherches sur l'histoire et la toponymie médiévale du littoral roumain de la mer Noire. À propos des "Miscellanies" de M. J. Bromberg*, RHSEE 19 (1942), 1, p. 133-175.
- BROMBERG 1938 - Jacob Bromberg, *Toponymical and Historical Miscellanies on Medieval Dobrudja, Bessarabia and Moldo-Wallachia (III)*, Byzantium. Revue internationale des études byzantines 13 (1938), 1, Bruxelles, p. 9-71.
- BULGARU 1977 - Valeriu Bulgaru, *Începuturile navegației comerciale antice la gurile Dunării*, Peuce 6 (1977), p. 87-101.
- CĂPRĂROIU 2014 – Denis Căprăroiu, *Orașul medieval în spațiul românesc extracarpatic (secolele X-XIV). O încercare de tipologizare a procesului genezei urbane*, Târgoviște, 2014.
- CIHODARU 1978-1979 - Constantin Cihodaru, *Observații în legătură cu porturile de pe cursul inferior al Dunării în secolele XI-XIV*, CI, s.r. 9-10 (1978-1979), p. 281-303.
- CIOCÎLTAN 2011 – Virgil Ciocîltan, *Argumente în favoarea identității Vicina-Măcin*, RevIst, SN 22 (2011), 5-6, p. 411-430.
- CIOCÎLTAN 2012 – Virgil Ciocîltan, *The Mongols and the Black Sea Trade in the Thirteenth and Fourteenth Centuries (East Central and Eastern Europe in the Middle Ages, 450-1450)*, Leiden/Boston, 2012.

- DIACONU 1970 – Petre Diaconu, *Despre localizarea Vicinei*, Pontica 3 (1970), p. 275-295.
- DIACONU 1978 – Petre Diaconu, *Les Coumans au Bas-Danube aux XIe et XIIe siècles*, Bucarest, 1978.
- DIACONU 1980 - Petre Diaconu, *Istoria Dobrogei în unele lucrări străine recente* (III), RdI 33 (1980), 2, p. 353-361.
- DIACONU 1981 - Petre Diaconu, *Iarăși despre localizarea Vicinei*, RdI 34 (1981), 12, p. 2311-2316.
- DOBRESCU 1906 – Nicolae Dobrescu, *Întemeierea mitropoliiilor și a celor dintâi mănăstiri din țară*, București, 1906.
- DRH D I: *Documenta Romaniae Historica. D. Relații între Țările Române*, I (1222-1456). Volum întocmit de Ș. Pascu, C. Cihodaru, K. G. Gündisch, D. Mioc & V. Pervain, București, 1977.
- DUMITRESCU 1904 - Alexandru T. Dumitrescu, *O excursiune în nordul Dobrogei. Arrubium și mitropolia din Măcin*. Cercetări istorice, 1904.
- ESKENASY 1983 - Victor Eskenasy, *Note la istoria litoralului vest-pontic. 1. Un izvor cartografic puțin cunoscut: harta de la Cortona*, AIIA Iași 20 (1983), p. 419-424.
- FISCHER 1886 - T. Fischer, *Sammlung mittelalterlicher Welt- und Seekarten italienischen Ursprungs und aus italienischen Bibliotheken und Archiven*, Venedig, 1886.
- GIURESCU 1977 - Constantin C. Giurescu, *Probleme controversate în istoriografia română*, București, 1977.
- GRĂMADĂ 1924 - Nicolae Grămadă, *Vicina. Izvoare cartografice. Originea numelui. Identificarea orașului*, Codrul Cosminului. Buletinul Institutului de Istorie și Limbă, Cernăuți 1 (1924), p. 437-459.
- GYÓNI 1943-1944 - M. Gyóni, *Zur Frage der rumänischen Staatsbildungen im XI. Jahrhundert in Paristrion (Archaisierende Volksnamen und ethnische Wirklichkeit in der "Alexias" von Anna Komnene)*, Archivum Europae Centro-Orientalis, 9-10 (1943-1944), Budapest, p. 83-188.
- ILIESCU 1994 - Octavian Iliescu, *Nouvelles contributions à la géographie historique de la mer Noire, II Mar Nero*. Annali di archeologia e storia 1 (1994), p. 229-259.
- IORGA 1900 - Nicolae Iorga, *Studii istorice asupra Chiliei și Cetății Albe*, București, 1900.
- IORGA 1929 - Nicolae Iorga, *Istoria bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, I, București, 1929.
- IOSIPESCU 2008 - Sergiu Iosipescu, *Bulgarii la Cetatea Albă în anii 1314-1316*, în: *Românii în Europa medievală (între Orientalul bizantin și Occidentul latin). Studii în onoarea profesorului Victor Spinei* (volum îngrijit de D. Teicu & I. Cândea), Brăila, 2008, p. 699-716.
- IOSIPESCU 2013 - Sergiu Iosipescu, *De la Cruciada a III-a până la mijlocul celui de-al XVI secol*, în: S. Iosipescu (coord.), *Marea Neagră. State și frontiere. De la sfârșitul Antichității la Pacea de la Paris (1856)*, București, 2013, p. 99-156.
- KUZEV 1977 - Alexander Kuzev, *Zur Lokalisierung der Stadt Vicina*, Ét.Balcaniques 13 (1977), 3, p. 112-125.
- LERIAN 1973 – Mircea Lerian, *În legătură cu ipoteza Vicina-Somova. Câteva considerații pe marginea unor fotograme ale zonei Somova*, BOR 91 (1973), 3-4, p. 472-473.
- MARINESCU 1926 - Constantin Marinescu, *Le Danube et le littoral occidental et septentrional de la mer Noire dans le "Libro del Conoscimento"*, RHSEE 3 (1926), 1-3, p. 1-8.
- MĂNUCU-ADAMEȘTEANU 2009 - Gheorghe Mănucu-Adameșteanu, *Monede bizantine din secolele X-XII, descoperite la Isaccea-Vicina, în campania arheologică din anul 2003*, Pontica 42 (2009), p. 621-651.
- MĂNUCU-ADAMEȘTEANU 2010 - Gheorghe Mănucu-Adameșteanu, *Contribuții la cunoașterea locuirii medio-bizantine de la Măcin – cetatea Arrubium (secolele X-XII)*, Peuce, SN 8 (21) (2010), p. 237-250.

- MĂNUCU-ADAMEȘTEANU 2012 - Gheorghe Mănucu-Adameșteanu, *Cronica descoperirilor monetare din județul Tulcea (X). Secolele IX-XIII*, Pontica 45 (2012), p. 637-656.
- MĂNUCU-ADAMEȘTEANU 2013 - Gheorghe Mănucu-Adameșteanu, *Cronica descoperirilor monetare din județul Tulcea (XI). Secolele IX-XIII*, Pontica 46 (2013), p. 515-526.
- NĂSTUREL 1957 - Petre Ș. Năsturel, *Așezarea orașului Vicina și țărīmul de apus al Mării Negre în lumina unui portulan grec*, SCIV 8 (1957), 1-4, p. 295-305.
- NĂSTUREL 1971 - Petre Ș. Năsturel, *Les fastes épiscopaux de la métropole de Vicina*, Byzantinisch-Neugriechische Jahrbücher 21 (1971), p. 33-42.
- NĂSTUREL 1987 - Petre Ș. Năsturel, *Mais où donc localiser Vicina?*, BF 12 (1987), p. 145-171.
- NEDKOV 1960 - Boris Nedkov, *Bǎlgarija i sǎsednите i zemi prez XII vek sporec "Gheografijata" na Idrisi (La Bulgarie et les terres avoisinantes au XIIe siècle selon la "Géographie" d'al-Idrissi)*, Sofia, 1960.
- RADA, COCHINĂ, CORCODEL & IUGA 1988 - Mihai Rada, N. Cochină, G. Corcodel & M. Iuga, *Așezări antice dobrogene identificate cu ajutorul fotografiilor aeriene*, Thraco-Dacica 9 (1988), p. 197-205.
- RĀMUREANU 1979 – Ioan Rămureanu, *Mitropolia Vicinei și rolul ei în pǎstrarea ortodoxiei în ținuturile românești*, în: *De la Dunăre la Mare. Mǎrturii istorice și monumente de artă creștină*, Galați, 1979, p. 149-169.
- REZACHEVICI 1999 – Constantin Rezachevici, *De unde venea și unde a pǎstorit primul mitropolit al Țării Românești?*, Argessis. Studii și comunicări. Seria istorie 8 (1999), Pitești, p. 63-72.
- TODOROVA 1978 - Elisaveta Todorova, *More about Vicina and the West Black Sea Coast*, Ét.Balcaniques 14 (1978), 2, p. 124-138.
- TOMASCHEK 1886 - Wilhelm Tomaschek, *Zur Kunde der Hämus-Halbinsel, II. Die Handelswege im 12. Jahrhundert nach den Erkundigungen des Arabers Idrisi*, SbAkadWien 113 (1886), 5, p. 285-373.
- VERGATTI 2003 - Radu Ștefan Vergatti, *Din problematica porturilor dobrogene în secolele al XIII-lea și al XIV-lea*, în: *Închinare lui Petre Ș. Năsturel la 80 de ani* (volum îngrijit de I. Cândea, P. Cernovodeanu & Gh. Lazăr), Brăila, 2003, p. 87-94.
- ZLATARSKI 1934 - Vassili N. Zlatarski, *Istoriya na bǎlgarskata dǎržava prez srednite vekove, tom II. Bǎlgarija pod vizantiijsko vladicestvo (1018-1187)*, Sofia, 1934.